

Jozef Ftorek

MANIPULACE A PROPAGANDA

na pozadí současné informační války

NEBOJTE SE
REALITY!

Věnováno Elišce a Jakubovi

Jozef Ftorek

MANIPULACE A PROPAGANDA

na pozadí současné informační války

NEBOJTE SE
REALITY!

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Jozef B. Ftorek, M.A.

Manipulace a propaganda

na pozadí současné informační války

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

www.grada.cz

jako svou 6656. publikaci

Odpovědná redaktorka Mgr. Hana Borovská, Ph.D.

Sazba a grafická úprava Milan Vokál

Návrh a zpracování obálky Ondřej Mikulecký

Počet stran 200

První vydání, Praha 2017

Vytiskla Tiskárna v Ráji, s.r.o., Pardubice

© Grada Publishing, a.s., 2017

Cover Photo © Depositphotos/konradbak

ISBN 978-80-271-9892-4 (ePub)

ISBN 978-80-271-9891-7 (pdf)

ISBN 978-80-271-0605-9 (print)

Obsah

O autorovi	9
Předmluva	11
Místo úvodu – kauza Radar – ohlédnutí	13
(Proti)Raketová základna a výroba souhlasu	16
Praha, Moskva, Varšava	20
Rodič, aktivista, kutil	21
1. Argumentační manipulace a propagační rétorika	23
2. Propaganda: užitečná, odporná, stále přítomná	27
2.1 Konec přetvářky, zpátky ke kořenům	30
2.2 „Pán myšlenek“ Třetí říše – Joseph Goebbels	31
2.3 Film, nacismus a politická propaganda	34
2.3.1 <i>Věčný Žid (Der Ewige Jude)</i>	36
2.3.2 <i>Žid Süß (Jud Süß)</i>	37
2.4 „Když mi říkáte doktore, tak mi lidé více věří.“ – E. L. Bernays	41
2.5 „Naše výstupy jsou informace, materiály nepřátel propagandou.“ – J. L. Summe	44
3. Moderní společnost, propaganda a „vztahy s veřejností“	49
3.1 Bůh je mrtev – propaganda a výroba souhlasu	53
3.2 Válečná propaganda a Velká válka	54
4. „Umění je propaganda.“ – George Orwell	57
4.1 Válka je mír, humanitární bombardování a vedlejší škody	58
4.2 Chaloupka strýčka Toma	60
4.3 Poezie a propaganda	61

5. „Umění řídit je umění komunikovat.“ – Elita, komunikace a kontrola	63
5.1 Mocenská elita a politická třída	67
5.2 Koloběh elity a teorie elity	69
5.3 Elita a formování souhlasu	72
5.4 Autorita a důvěra – panika a chřipka	77
5.4.1 <i>Krycí organizace</i>	83
5.4.2 <i>„Politické instituty, mozkovny“ (think tanky)</i>	85
5.5 Politická propaganda a informační manipulace	88
5.6 Ampulka bakterií tvrdí muziku	91
5.7 Vrtěti psem	95
5.8 Sex, lži a agrese	96
5.9 Veřejné mínění, výroba a prezentace	98
6. Informační manipulace a regulace	101
6.1 Mediální kontrola	103
6.1.1 <i>Jáma a jeskyně</i>	106
6.2 Publikum a mediální účinky	108
6.2.1 <i>Masmédia a účinky na jednotlivce</i>	109
6.3 Žába na prameni	114
7. Informační monopol	119
7.1 Ještě se to používá – „kulturní imperialismus“	121
7.2 Chaotický tok a nástup nové hegemonie	125
8. Mediální realita – obsah a výroba	129
9. Labutí píseň hlavního proudu	135
9.1 Strategie a taktika informačních zdrojů	138
9.1.1 <i>Aktivní PR</i>	140
9.1.2 <i>Reaktivní PR</i>	142
9.2 Ekonomické vlivy	142
9.3 Politické tlaky	143
9.3.1 <i>Cenzura</i>	143
9.3.2 <i>Legislativní rámec</i>	145
9.3.3 <i>Lobbyování</i>	146

10. „Konspirační teorie“ a vztahy s veřejností	151
10.1 Bohem vyvolení	152
10.2 New York a Washington – 9/11	154
10.3 Svoboda, cenzura a pornografie	155
11. „Politický extremismus“ a elita	159
11.1 Extremista všude, kam se podíváš	163
11.2 „Extremismus“ jako ideologický konstrukt PR	164
12. Manipulace a propaganda v čase války	167
12.1 Lité olovo a Vánoce 2008	170
12.1.1 <i>Ztráta nevinnosti, PR mašina se zadržává</i>	172
12.1.2 <i>Ztráta strachu a selhání PR</i>	173
12.2 Pětidenní válka o Jižní Osetii	175
12.2.1 <i>GPlus versus Aspect Consulting</i>	175
12.2.2 <i>Politika PR a mezinárodní veřejné mínění</i>	176
12.2.3 <i>Fox News – chybička se vloudí</i>	179
12.2.4 <i>Válka ve filmu – Olympius Inferno vs. Pět válečných dnů (Georgia)</i>	180
12.3 Ukrajina 2014 a informační válka	182
12.3.1 <i>Tragédie pasažérů letu MH-17</i>	183
12.4 Vyšetřování skončilo, zapomeňte	186
Místo závěru – média, autorita a důvěra	187
Literatura	195

O autorovi

Jozef Bohumil Ftorek

Studoval žurnalistiku a masovou komunikaci na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze a na New York University (NYU) v USA, kde získal magisterský titul v oboru mediální ekologie (1998). V letech 1998–1999 pracoval v zahraniční redakci zpravodajství TV Nova, později jako externí redaktor a reportér České televize (2000–2003). Získal cenné zkušenosti při práci tiskového mluvčího i jako account manager v agentuře public relations. Podílel se na přípravě mediální kampaně na podporu profesionalizace Armády ČR. V současnosti vede vlastní lektorskou a konzultantskou praxi (MediaLektor.CZ). Je autorem knihy *Public relations jako ovlivňování mínění: jak ovlivňovat a nenechat se zmanipulovat* (Grada, 2007, 2009, 2012) a titulu *Public relations a politika: kdo a jak řídí naše osudy s naším souhlasem* (Grada, 2010). Pedagogicky působí na Vysoké škole mezinárodních a veřejných vztahů Praha (VŠMVV), kde přednáší o mediální komunikaci, public relations, politice a teorii elity.

Předmluva

Edward L. Bernays ve své *Propagandě* (1928) suše konstatuje, že kandidát na prezidenta USA může být vybrán na základě široké veřejné podpory, stejně tak ovšem může o jeho osobě rozhodnout i půl tuctu mužů, kteří zasedli okolo stolu v hotelovém pokoji. Bernays tehdy vůbec neskrýval, že existují osoby v pozadí, ti, kteří „tahají za nitky“.

Otázkou zůstává, nakolik rozhoduje o závažných veřejných záležitostech sama veřejnost, hlas lidu, občanů a nakolik jsou rozhodnutí našich volených zástupců a názorových vůdců ovlivněna, předurčena vůlí těch, kdo podle Bernayse, jednoho ze zakladatelů oborou ovlivňování mínění, public relations (PR) „tahají za nitky.“ V tomto smyslu se, alespoň v případě aktivního a kritického publika, nelze nezeptat: Kdo jsou ti, kteří se s větším či menším úspěchem snaží rozhodovat o tom, co si máme myslet, koho máme zbožňovat nebo nenávidět? Jak to dělají, že i jinak docela rozumní lidé často a najednou zcela iracionálně a pudově souhlasí s politikou, která jde plně proti jejich občanským, politickým i ekonomickým zájmům? Asi nejzřetelnějším příkladem takového rozporu zájmů je otázka války a míru. Zejména pokud jde o válku výbojnou, nekoloniální.

Stále aktuálním, dnes už učebnicovým příkladem je druhá válka proti Iráku (2003), vedená Spojenými státy v čele tzv. Koalice ochotných (*The Coalition of the Willing*), a to jako součást časově a teritoriálně neomezené války proti terorismu (*War on Terror*). Vláda USA tehdy mandát Organizace spojených národů pro vedení války proti Iráku nezískala. Vyrobita tedy Koalici ochotných. Mezi ochotnými se ocitla, alespoň podle referování některých globálních médií, konkrétně televize CNN, i Česká republika. Česká republika a její armáda se ovšem invaze do Iráku, na rozdíl například od našich polských sousedů, neúčastnila. Vláda ani parlament o takové možnosti nerozhodly. I tak se státní symboly ČR objevily ve vysílání globální televize CNN jako reprezentanti válečné koalice. Více než symbolicky tak pomohly politice Washingtonu v procesu ovlivňování mínění světové i části domácí veřejnosti, aby podpořila, třeba jen mlčením, jeho politiku války. Jinak řečeno, když takové politice dáte správný přívlastek a žádoucí výklad, podpořený falešnými argumenty a důkazy, může se válka výbojná stát válkou nutnou a vlastně obrannou.

Tato publikace výrazněji reflektuje zejména anglosaskou informační dominanci a mobilizaci zdrojů PR, která je namířena vůči těm, kdo uplatňují jiné pojetí národní a mezinárodní politiky než dosavadní globální hegemon. Důvodem zvýšené pozornosti je právě ona dominance patrná nejenom v euroatlantickém prostoru. Problematiku praxe ovlivňování mínění – mediální manipulaci a propagandu přibližuje kniha prostřednictvím výrazně kritické perspektivy. Činí tak na pozadí teorie elit a informační války. Tzv. „**informační válka**“ je v této knize pojímána jako soupeření na poli informační regulace a manipulace. Bojištěm je veřejný prostor, zbraní pak informace, jejich výroba a výklad. Teorie elity přibližuje význam „řízené komunikace s veřejností“ jako integrální součást ideologie, tedy jako způsob výkladu světa včetně jeho nerovností, a to z pohledu toho, kdo jej vykládá, a v jeho zájmu.

Kniha významně vychází z autorových předchozích textů. Mnohé argumenty a pasáže odtud také přejímá. Důvodem je skutečnost, že současná politická komunikace euroatlantické elity pracuje podle stále stejného schématu. Mění se pouze prostředí, vůči němuž se uplatňuje identická šablona včetně týchž opakujících se chyb. Toto tvrzení je výsledkem prostého pozorování způsobu, jakým propagandistický aparát establishmentu prezentuje témata a události v současnosti a jakým je prezentoval i v nedávné minulosti. Ilustrativním příkladem je tradiční demonizace nepřítele označením: „Je jako Hitler (Milošević, Husajn, Ahmadínežád, Chavéz, Putin, Trump...).“ Taková šablona má ovšem v kulturním a intelektuálním prostředí, kam proniká, mnohdy úplně jiný účinek, než je původní záměr iniciátorů, často i z důvodu jejího urputného a nekritického opakování. Je to výsledek nedostatku talentu, invence a degenerace nejen servisní elity. Účinná praxe ovlivňování mínění musí být maximálně důvěryhodná, nápaditá a gramotná, jinak si vyslouží nálepkou „propaganda.“

Publikace je určena každému, kdo má odvahu hledat odpovědi na nepříjemné i „nebezpečné“ otázky, spojené s fungováním současné společnosti v čase přechodu, nejistoty a krize. Vedle toho jistě neujde pozornosti profesionálů, kteří se jako součástí své vlastní práce zabývají sběrem, distribucí, analýzou a výkladem informací, zejména novinářů, specialistů na vztahy s veřejností (PR), pedagogů a studentů společenských věd, zpravodajských analytiků i některých politiků.

Cílem knihy je zprostředkovat všem zájemcům způsob, jak pochopit vlastní situaci a možnosti v kontextu změny paradigmatu, vzorce chování, jehož znakem je i redukce „anglosaské hegemonie“ v oblasti informační kontroly. Nabízí čtenářům také inspiraci, jak hodnotit události tak, aby se nestali obětí „informační války“, jak se nenechat zmanipulovat a jak úspěšně ovlivňovat.

Místo úvodu – kauza Radar – ohlédnutí

27. června 2004 zveřejnila americká informační a mediální agentura Knight Ridder Newspapers, že vláda prezidenta USA George Bushe (juniora) tajně vyjednává se zástupci vlád České republiky a Maďarska. Předmětem důvěrných rozhovorů byla otázka budování raketové a radarové základny jako páteřní součásti rozsáhlého protiraketového systému Spojených států amerických v Evropě a ve světě. Podobná jednání vedl ve stejné době Washington také s Varšavou. Informaci o rozhovorech potvrdil agentuře Knight Ridder i zástupce českého velvyslance ve Washingtonu Vratislav Janda. Krátce po zveřejnění tématu stále ještě tajných rozhovorů agenturou Knight Ridder se informace o vojensko-strategické iniciativě USA dostala i k obyvatelům regionu, jichž se důvěrné rozhovory dotýkaly, a to včetně občanů České republiky.

Bylo to překvapení, protože o jednání neměli informace ani poslanci českého parlamentu. Ti se o rozhovorech a tehdy ještě neoficiální žádosti vlády USA o poskytnutí území České republiky poprvé dozvěděli až od zvědavých novinářů.¹ Přítomnost

¹ První kontakty mezi vládami USA a ČR jsou podle dnes dostupných údajů datovány k červenci 2002, kdy na Ministerstvu obrany ČR proběhly prezentace zástupců Pentagonu k raketovému štítu. V září 2002 navštívil tehdejší ministr obrany ČR Jaroslav Tvrdík USA. Podle oficiálních prohlášení vyjádřil pochopení pro postup Spojených států, uvítal, že USA chtějí otázku raketové obrany konzultovat jak na bilaterální, tak na alianční úrovni. Následovala návštěva USA ministrem obrany ČR Kostelkou v září 2003. Vláda ČR pověřila 4. 2. 2004 na uzavřeném jednání ministerstvo obrany, aby dále pokračovalo ve výměně technických informací. Poté, mezi lednem až únorem 2004, vytipovalo Ministerstvo obrany ČR tři vojenské prostory – Libavá, Brdy a Boletice – vhodné k realizaci vojenského programu USA. Materiál byl zaslán americké straně. Po téměř dvouleté pauze probíhaly od počátku roku 2006 v Praze uzavřené technické konzultace včetně přípravy možné prohlídky lokalit vytipovaných pro realizaci zámeru. Prohlídka byla vzhledem k červnovým parlamentním volbám (2.–3. 6. 2006) odložena. Krátce po volbách navštívil ve dnech 18. až 25. července expertní tým USA zmíněné a vládou ČR vytipované vojenské újezdy. Americký tým si celou akci podle tehdejších vyjádření médií velmi pochvaloval.

cizí armády, byť spojenecké, na teritoriu suverénního evropského státu, i když jen na omezenou dobu, představuje zásadní výzvu jeho národní suverenity. I přesto se otázkou tzv. protiraketové základny USA zabývala od okamžiku zveřejnění tehdy neoficiální, ale vážně míněné žádosti vlády Spojených států jen média stojící mimo tzv. hlavní proud – mainstream.² Veřejnoprávní média, konkrétně Česká televize (ČT), financovaná z prostředků většiny občanů – koncesionářů, otázku americké základny na území ČR poprvé zásadněji nastolila až v červenci 2006 ve svém hlavním diskusním pořadu Otázky Václava Moravce (2. 7. 2006). V polovině července 2006 se k referování o možném umístění vojenské základny USA přidala i další média tzv. hlavního proudu.³ Oficiálním podnětem, signálem k referování médií hlavního proudu o otázce, jež byla na stole už více než dva roky, se stala návštěva amerických expertů, kteří si přišli prohlédnout lokality vytipované k možnému umístění vojenské základny USA na území ČR. Redakce zpravodajství ČT tak ve své ústřední podvečerní relaci Události 12. 7. 2006 referovala o připravované návštěvě v podání dlouholeté a profesně oceňované moderátorky Jolany V. následovně: *„Americký tým expertů přijede do České republiky vybírat místo pro protiraketovou základnu. V úvahu připadají tři lokality ve vojenských újezdech. Příjezd Američanů plánovaný na 18. červenec ale zatím neznamená nic konkrétního, ani žádný závazek pro Českou republiku. Experti Spojených států prý zatím pouze sbírají informace. Česko totiž není jedinou zemí, kde může být základna vybudována. Zatím stejné šance mají i Polsko nebo Maďarsko.“*⁴ Moderátorka zcela bez zábran, dokonce s jistým potěšením (zřetelným v jejím hlase a mimice) hovoří o šanci, kterou má vedle sousedů i Česká republika. Jasně tak naznačuje, předjímá, že umístění vojenské základny USA je věcí zásadně pozitivní a žádoucí. Moderátorka vlastní formulací informace (moderátoři si tzv. text studia, připravený redaktory, autory reportáží, často a rádi upravují, aby se jim lépe hovořilo) určené divákům zcela ignoruje povinnou ideologickou a politickou nestrannost, jež je součástí etického kodexu novináře média veřejné služby i zákona o České televizi.

Česká televize měla s vyvážeností svých pořadů věnovaných otázce tzv. protiraketové základny problémy i později. Z hlediska vztahů s veřejností je ovšem

² Oficiální žádost USA o umístění vojenské radarové základny na území České republiky přišla diplomatickou cestou až ve čtvrtek 25. ledna 2007, jen několik hodin po schválení nové Topolánkovy (proradarové) vlády Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR.

³ První oficiální průzkum veřejného mínění provedený ve druhé polovině července 2006 z podnětu redakce tehdy nejčtenějšího českého deníku, Mladé fronty dnes (MfD), ukázal, že základnu USA v ČR odmítá 83 % občanů.

⁴ ČT 24, Události 19:15. Američtí experti přijedou vybírat místo pro protiraketovou základnu. 12. 7. 2006. Zdroj: Newton Media.

pozoruhodný okamžik, kdy se většina domácích médií hlavního proudu – mainstreamu začala případem vojenské základny USA v ČR zabývat. Bylo to až tehdy, když se otázka základny začala redakcím (přesněji šéfredaktorům) jevit jako vysoce pravděpodobná, skoro oficiální, a nikoli spekulativní. Je zjevné, že média evidentně ukázkově selhala v roli „hlídacího psa demokracie“ – advokáta veřejného zájmu. Právě úlohou „hlídacího psa demokracie“ se samy redakce rády a často zaštiťují, zejména při ochraně vlastní redakční nezávislosti a celistvosti. Roli strážce demokratických hodnot, který dohlíží na korektní chování mocných, přisuzuje masovým médiím tzv. liberální model, paradigma konkurence – tedy tradiční a preferovaný výklad funkce médií v současné společnosti, podle něhož konkurence umožňuje pluralitu, různorodost názorů. Média jsou jako čtvrtý nezávislý stav (vedle moci zákonodárné, výkonné a soudní) v pozici velmoci, která dohlíží na počínání mocných v jiných sférách.

Výše popsaná skutečnost je potvrzením tušení či zkušenosti, že o kritickém významu a závažnosti informace svědčí v dnešní době často i to, že se neobjevuje v referování médií hlavního proudu. Hlavní zpravodajské i publicistické redakce včetně těch veřejnoprávních, jež by měly být maximálně nezávislé na ekonomických i politických vlivech, konaly v souladu s politickou elitou země. Ta otázku možné přítomnosti cizí, byť spojenecké armády na území ČR úplně ignorovala, a to natolik, že se nestala ani jedním z témat předvolebního soupeření politických stran a jejich kandidátů do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR.⁵ Žádná parlamentní politická strana ve volebním roce 2006 oficiálně neoznámila svůj postoj k otázce zahraniční vojenské základny na výsostném území České republiky. Občané tak neměli možnost vyjádřit svým volebním hlasováním vlastní názor na základnu cizí armády na našem území a v tomto smyslu svým voleným zástupcům předat mandát k zastupování a rozhodování.

Způsob referování a chování většiny masmédií hlavního proudu v kauze americké protiraketové základny ve východní Evropě byl do značné míry potvrzením

⁵ Volebnímu souboji dominovala zcela jiná, byť tradiční politická agenda. Daně, zaměstnanost, zdravotnictví, korupce nebo školství. Volební kampaň 2006 okořenila v jejím těsném závěru i psychologická operace. Do historie vstoupila jako tzv. Kubiceho zpráva. Několik dní před volbami do Poslanecké sněmovny se ředitel policejního Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ) Jan Kubice obrátil na poslance sněmovního branného výboru se zprávou, ve které uvedl, že organizovaný zločin pronikl do státní správy. Policejní prezidium, ministerstvo vnitra a předseda vlády prý omezovali činnost jeho zvláštního útvaru. Podrobnosti z jeho zprávy byly v důsledku řízeného informačního úniku zveřejněny redakcí Českého rozhlasu a následně i dalšími médii. Pozdější vyšetřování nepotvrdilo Kubiceho obvinění, která významně zasáhla do předvolebního boje.

předpokladů tzv. kritické školy (teorie) a jejího modelu, paradigmatu hegemonie – dominance. Kritická teorie, původně reprezentovaná zástupci tzv. frankfurtské školy, se nesmlouvavě vymezuje vůči liberálnímu pojetí médií jako svobodného tržiště informací a hlídacího psa demokracie. Kritické paradigma hegemonie charakterizuje masová média jako komunikační kanál, hlásající již existující, zavedený ideologický a hodnotový systém – kulturní konsenzus, kdy vládnoucí elity řídí společnost prostřednictvím kontroly informačního toku, médií a jimi produkováných dominantních myšlenek, témat a kultury. Novináři se přiklánějí k systému hodnot, které jsou součástí jejich pracovního výstupu, a očekávají vedení v duchu přísloví: „Koho chleba jíš, toho píseň zpívej.“ Nekritický a minimálně angažovaný přístup mnoha žurnalistů k otázkám vysoké společenské závažnosti ovlivňuje vedle jejich ekonomické závislosti na vlastníku média nebo jím dosazeném šéfredaktorovi i přirozená servilita – otrocká mentalita, ideologická předpojatost, limitované vzdělání, a tím i limitované chápání současného světa. Novináři jsou zastánci kritického pojetí označováni jako „nové kněžstvo“, které prezentuje veřejnosti jen určitý žádoucí soubor hodnot podle zadání a očekávání mocných. Tradiční žurnalistika kamenných redakcí a redakčních stolů tedy podle paradigmatu hegemonie nemůže sloužit a neslouží veřejnosti, ale mocenské elitě, která kontroluje informační toky skrze praxi public relations – propagandy včetně ekonomické a politicko-legislativní kontroly masových médií.

(Proti)Raketová základna a výroba souhlasu

Pro potřeby ovlivnění veřejného mínění, získání pochopení a souhlasu domácí a zejména zahraniční veřejnosti argumentovala v počátcích oficiálních jednání o tzv. protiraketové obraně USA administrativa George Bushe juniora hrozbou, kterou pro euroatlantický svobodný svět představují nebezpečné, „darebácké“ státy (*rough states*) jako KLDŘ a Írán. Obě země byly spolu s Irákem krátce po tragických událostech z 11. 9. 2001 v USA označeny jako **státy osy zla**, se kterými je třeba se v zájmu světové bezpečnosti patřičně vypořádat. Zmíněná argumentační východiska, tedy to, že vojenské zařízení USA má ochránit nejen USA, ale pochopitelně i část Evropy včetně ČR před útokem balistických raket ze Severní Koreje a Íránu, byla během roku 2006 oficiálními vládními a politickými místy prezentována obyvatelům střední a východní Evropy, konkrétně pak občanům České republiky a Polska, kde měly být komponenty raketové obrany USA (výkonný radar a rakety) nakonec instalovány. Původně vláda USA počítala s umístěním základny (raket a výkonného radaru) pouze v jedné ze zemí bývalého východního bloku, slovy

Donalda Rumsfelda, tehdejšího ministra obrany USA, „Nové Evropy“. Na základě očekávání zdrženlivého a odmítavého názoru veřejnosti v dotčených státech se nakonec vláda USA rozhodla zaangažovat oba státy, a nesouhlas veřejnosti tak do jisté míry rozmělnit a oslabit. Tedy rakety v Polsku, výkonný radar v ČR.

Brzy se ukázalo, že představené argumenty pro instalaci dalších vojenských základen USA v Evropě obsahují velké množství slabin, účelových a ničím nepodložených tvrzení i velmi nepravděpodobných teoretických konstrukcí. Proč by například iránský islámský režim útočil na Evropu, která je jeho důležitým obchodním partnerem? Proč by ostřeloval balistickými raketami dlouhého doletu, které nemá a ještě dlouho mít nebude, území USA, a to přes evropský kontinent? V případě severní Koreje vyvstávají pochybnosti o tom, zda je směr raketového útoku přes Evropu nejvhodnější, ještě více, a to i z důvodů čistě fyzikálních (ideální směr raketového útoku z KLDR na USA vede přes oblast severovýchodní Asie a severního pólu). Co by taková akce přinesla oběma režimům politicky, ekonomicky? Proč by riskovaly, že jejich země budou totálně zničeny mohutným jaderným protiúderem? V okamžiku, kdy bylo zřejmé, že KLDR disponuje jadernou bombou, obnovily USA s režimem v Pchjongjangu diplomatická jednání s cílem najít přijatelnou dohodu.

I přes změnu propagační rétoriky v samotných USA setrvali specialisté pro vztahy s veřejností, public relations, najatí tehdejší koaliční pravostředovou vládou České republiky premiéra Mirka Topolánka,⁶ na původních argumentech, jakkoli ve hře zůstal už jen darebácký Írán. Když ale samy zpravodajské služby USA v prosinci 2007 zveřejnily informace, že Írán již před několika lety upustil od snahy zvládnout samostatně výrobu jaderných zbraní, změnili rétoriku i vládou ČR najatí piaristé a sympatizanti z řad názorových vůdců, zejména umělců či bývalých prominentních politiků. Souhlas občanské veřejnosti byl podle jejich názoru a vyjádření v médiích otázkou vděčnosti za to, co pro nás USA v minulosti učinily, zejména v letech 1918 a 1989. Spojené státy nám přinesly a garantují svobodu a demokracii, je tedy třeba **prokázat trochu vděčnosti** a slovy exprezidenta ČR Václava Havla, „nedělat drahoty“.

Česká veřejnost ale po celou dobu velmi nepřesvědčivě a mnohdy i neprofesionálně vládní PR kampaně možnou přítomnost cizích vojáků a základny většinově odmítala. Píseň ministryně obrany Vlasty Parkanové *Dobrý den, radare hvězd a pruhů*, kterou

⁶ Topolánkova vláda měla od počátku svého úřadování velmi slabý mandát a v důsledku volebního patu i pochybnou legitimitu. V parlamentu disponovala těsnou většinou 101 hlasu. Tu získala tzv. „politickou korupcí“, když se opírala o hlasy několika tzv. přeběhlíků, poslanců původně kandidujících a zvolených za opoziční sociální demokracii. Ti po patových volbách velmi rychle změnili politický názor a Topolánkovu vládu v parlamentních hlasováních podporovali, a to až do jejího pádu v březnu 2009.

nazpívala spolu s písničkářem Janem Vyčítalem, byla jen drobnou, byť bizarní epizodou v celé řadě nekoordinovaných a nepřesvědčivých PR akcí k podpoře americké vojensko-strategické iniciativy.⁷

Podle oficiálních pramenů utratila vláda ČR v rámci komunikační vysvětlovací kampaně ohledně radaru více než 15 milionů korun. Součástí rozpočtu byl honorář PR agentury AMI Communication, která komunikační aktivity spolu s vládním radarovým mluvčím Tomášem Klvaňou koordinovala a realizovala. Páteří kampaně byla produkce a distribuce informačních brožur a DVD médií, organizování besed a odborných seminářů, provozování informační telefonické linky a webových stránek protiraketam.cz. Většinový souhlas veřejnosti se ale nedostavil! Radarovou základnu odmítalo od okamžiku oficiálního zveřejnění požadavku vlády USA přibližně stejné procento populace (průzkumy různých agentur se většinou pohybovaly v pásmu 60–70 % odpůrců radaru). Tomáš Klvaňa v březnu 2008 ukončil svoji práci pro vládu ČR (vypršela mu smlouva) a na plný úvazek se opět vrátil k propagaci kouření cigaret a tabákových výrobků. Ve stejné době, kdy pracoval pro tehdejší vládu ČR, totiž současně zastával i funkci ředitele pro firemní a právní záležitosti tabákové společnosti British American Tobacco (BAT). Nabídku Topolánkovy vlády tehdy přijal, jak sám prohlásil, z vlasteneckých pohnutek.

Značnou roli v odmítavém stanovisku české veřejnosti k radarové základně USA hrála negativní historická zkušenost občanů ČR s pobytem cizích vojsk, stejně jako deziluze z imperiální zahraniční politiky Spojených států amerických, zejména z postupu během neodůvodněné a nezákonné okupace Iráku Koalicí ochotných i nepřesvědčivého vedení války NATO v Afghánistánu, případně i bombardování Jugoslávie (Srbska a Černé Hory) letouny NATO během jara 1999.

Odmítavý postoj české veřejnosti významně neovlivnilo ani poměrně vstřícné, dominantně „proradarové“ referování mainstreamových médií. Důkazem i názorovým příkladem obecně nekritického, většinově vstřícného přístupu tehdejších hlavních médií k novým vojenským základnám USA v Evropě bylo identické referování redaktorů hlavních českých médií z návštěvy operačního střediska Agentury pro raketovou obranu USA v Colorado Springs a raketové základny Fort Greely na Aljašce. Postup novinářů a jejich mateřských redakcí přesně odpovídal předpokladům

⁷ Text písně *Dobrý den, prapore hvězd a pruhů*, jehož autorem je Jan Vyčítal, vznikl na základě známé melodie Jaromíra Hniličky *Dobrý den, majore Gagarine*. K napsání nové písně dala údajně popud sama ministryně obrany Vlasta Parkanová, v dávné minulosti džezová zpěvačka. Píseň *Dobrý den, prapore hvězd a pruhů* byla podle tisku vyjádřením přání autorů, abychom už konečně měli ochránce, který nás nikdy nezradí. „*Dobrý den, radare, prostě welcome, tak jsme se konečně dočkali. Dobrý den, radare, já ti tleskám,*“ zpívá se v písni, kterou ministryně nazpívala v češtině a věnovala prezidentu Bushovi na CD při jeho oficiální návštěvě v ČR v červnu 2007.

modelu propagandy Hermana a Chomského, konkrétně jejich třetímu filtru zpravodajství: výběru zdrojů. Podle tohoto filtru zpravodajství potřebují mainstreamová média a jejich redakce hodnotné zdroje informací, které je pravidelně zásobují informacemi, jež jsou autoritativní, důvěryhodné a jejichž pořízení je levné. Takovým zdrojem informací jsou nejčastěji PR výstupy, tiskové zprávy a tiskové konference ministerstev, státních nebo samosprávných úřadů (armády, policie, celní správy, radnic), soukromých komerčních či neziskových organizací (např. think tanků – politických institutů). Mezi redakcemi, žurnalisty a těmito institucemi vzniká určitý symbiotický, kolegiální vztah, jenž vytváří i závislost redakcí na dominantních zdrojích. Ty potom mohou poměrně snadno ovlivňovat redakční výstupy.

Novinářskou cestu – *press trip* připravilo a hradilo Ministerstvo obrany ČR ve spolupráci s americkou stranou. Novinářská cesta se uskutečnila ve druhé polovině července 2008. Výsledky byly patrné ihned po návštěvě armádních základů v USA. Svědčí o tom i níže uvedený přehled hlavních titulků domácích mainstreamových médií z druhé poloviny července 2008:

Právo: Česká média byla první při zkoušce štítu v USA

Lidové noviny: Tři, dva, jedna... Start!

Mladá fronta DNES: Tři, dva, jedna... Start! Raketa úspěšně odpálena

Mladá fronta DNES: Cvičný poplach v USA. Rakety útočí na Seattle, zlikvidujte je!

ČRo: Ministryně Parkanová se v USA seznamovala s prvky protiraketové obrany

Hospodářské noviny: Jak Parkanová dohlédla na sestřelení rakety

Lidové noviny: Sledujte, ale nefotěte a netočte

Česká televize (ČT24): Američané ukázali Parkanové své rakety na Aljašce

Česká televize (ČT24): Američané testovali rakety, Parkanová se dívala

Týden: Parkanová sledovala v USA test protiraketové obrany

Ústřední roli v referování novinářů z ČR sehrál identický zážitek, který jim zprostředkovali organizátoři novinářské cesty, PR specialisté ministerstev obrany ČR a USA. Ti jim přesně podle filozofie *press tripu* ukázali jen to, o čem chtěli, aby novináři informovali. Organizátoři novinářské cesty si tímto způsobem zajistili značnou kontrolu nad finálním redakčním výstupem a vyzněním výsledné informace, stejně jako nad možnými a žádoucími účinky na publikum, konzumenty této informace. Většinu fotografií a televizních záběrů proto dominovala tehdejší ministryně obrany ČR Vlasta Parkanová. Vlasta Parkanová nahlíží do raketového síla. Pohled nahoru a dolů, pak se sklání nad monitorem počítače v řídicím středisku, kde operátor

simuluje sestřelení nepřátelské rakety.⁸ Nic dalšího. Více možností k fotografování a filmování ani nebylo (o tom svědčí i výše uvedený titulek článku v Lidových novinách). Některé redakce dokonce v důsledku identického zážitku vyprodukovaly i téměř stejné výstupy včetně velmi podobných, aktivně laděných titulků:

Mladá fronta Dnes: Tři, dva, jedna... Start! Raketa úspěšně odpálena

Lidové noviny: Tři, dva, jedna... Start!

Z hlediska efektivní práce s veřejností, ovlivňování mínění a formování souhlasu nebylo celkové vyznění z návštěvy v USA ani přes pozitivní, místy až nadšené referování tehdejších médií zcela ideální. Lidově řečeno, vládní piaristé (specialisté PR) to „přepálili“. Umělé vládní aranžmá bylo v tomto případě příliš výrazné a čitelné. Naopak nejlepší PR nezanechává žádnou stopu! Jinak, tradičněji řečeno: Nejlepší propaganda jako propaganda vůbec nevypadá.⁹

Praha, Moskva, Varšava

Faktem zůstává, že výkonný radar armády USA, plánovaný pro umístění ve východní Evropě, konkrétně v brdských lesích v centrální části Čech, několik desítek kilometrů od hlavního města ČR Prahy, představoval integrální součást strategického vojenského programu Spojených států, původně prosazovaného administrativou prezidenta USA George Bushe (juniora). Program nesl název *National Missile Defense* (NMD) – Národní protiraketová obrana. Z jeho názvu i z dostupných vyjádření představitelů USA bylo patrné, že se jedná o vojenský program, který slouží

⁸ Pro přiblížení okolností návštěvy i atmosféry scény cituji z reportáže Českého rozhlasu uveřejněné krátce po návratu ministryně obrany Parkanové a českých novinářů z USA: „Američané při testu chtěli napodobit útok, který by mohl přijít ze Severní Koreje. Raketa dlouhého doletu vystřelená ze základny na Aljašce po více než 20 minutách skončila v Tichém oceánu několik stovek kilometrů od mexického pobřeží. Podle vedení americké protiraketové agentury byl test úspěšný. Vlasta Parkanová v České televizi řekla, proč cítila trochu trému. „Kdyby se to nepovedlo, tak se ta informace vaším prostřednictvím ještě více naklonuje a bude ještě podrobnější. Takže tuhle trému jsem cítila.“ Zdroj: Ministryně Parkanová se v USA seznamovala s prvky protiraketové obrany. *Radio Praha* [online]. 2008-07-21. Dostupné na WWW: <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/ministryne-parkanova-se-v-usa-seznamovala-s-prvky-protiraketove-obrany>>.

⁹ Problematikou propagace a prezentace tzv. „amerického radaru v ČR“ se podrobněji zabývá kniha *Public relations a politika: kdo a jak řídí naše osudy s naším souhlasem* (Grada, 2010).